

ks. Tomasz Rozkrut

Adwokat i pełnomocnik procesowy w procesie kościelnym

W kościelnym prawie procesowym, podobnie jak w prawodawstwie cywilnym, występuje instytucja adwokata oraz pełnomocnika procesowego, aczkolwiek już na samym początku wypada zauważyć, iż w trybunałach kościelnych te dwie różne funkcje, adwokata i pełnomocnika, są zazwyczaj wykonywane przez tę samą osobę.

Wymienione figury, pełnomocnika i adwokata, łączą się z ostatnim poziomem sytuacji prawnych stron podczas procesu; wspomniany poziom polega na możliwości realizowania personalnie przed sędzią kościelnym aktów procesowych¹.

Ogólnie można powiedzieć, że zadanie prokuratora polega na funkcji reprezentowania strony procesowej, natomiast zadanie adwokata polega na jej obronie.

Funkcje i zadania adwokatów i pełnomocników są określane przez jeden wspólny termin kodeksowy: obrońca sądowy. Według normy kan. 1490, termin łaciński *patronus* jest użyty tak dla określenia adwokata, jak i dla określenia pełnomocnika procesowego.

Racja użycia tylko jednego terminu, dla osób wykonujących różne funkcje i zadania w czasie procesu kościelnego, wynika z samej praktyki kanonicznej, która wytworzyła zwyczaj – jak to już zostało wspomniane – że ta sama osoba wykonuje w kościelnym trybunale dwie funkcje procesowe, tj. zadania adwokata i zadania pełnomocnika procesowego. Kodeks Jana Pawła II nic nie mówi w sposób wyraźny na temat kumulacji analizowanych funkcji procesowych, chociaż również tego nie zabrania. Konfiguracja kanoniczna analizowanych instytucji jest do siebie bardzo zbliżona i dlatego trzeba się

---

¹ M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma 1996, s. 244.

zgodzić ze stwierdzeniem, że adwokat otrzymuje w aktualnym porządku prawnym regulację prawną wspólną z wymaganiami podmiotowymi stawianymi dla prokuratora².

Pomimo że jedna ze stron procesowych posługuje się w swoim procesie pomocą pełnomocnika procesowego lub adwokata, to jednak pozostaje ona nadal patronem czyli właścicielem swojej skargi: *dominus litis*³. Trzeba jednak pamiętać, że w sądowym postępowaniu kanonicznym fakt posługiwania się przez strony procesowe pomocnikami procesowymi jednocześnie nie zwalnia stron procesowych od obowiązku osobistego zaangażowania procesowego oraz od obowiązku odpowiadania osobiście za każdym razem, kiedy wymaga tego sędzia kościelny.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku dedykuje wymienionym instytucjom dziesięć kanonów (kan. 1481–1490).

Adwokat kościelny

Historia instytucji adwokata jest bardzo długa, przy czym instytucja ta nie jest wytworem prawa kanonicznego, Kościół przejął bowiem instytucję adwokata z prawa rzymskiego⁴.

Na recepcję adwokatury rzymskiej przez prawo i praktykę kościelną wskazują: udzielona biskupom przez cesarza Konstantyna Wielkiego (306–337) władza sprawowania państwowego sądownictwa cywilnego niezależnie od urzędników państwowych, przyjęcie zasady o posiłkowym charakterze prawa rzymskiego w stosunku do prawa kanonicznego (Grzegorz Wielki) i nawiązywanie do niej przez synody frankońskie⁵.

Adwokata można określić następująco: jest to osoba posiadająca przepisane i formalnie uznane przez kompetentną władzę kwalifikacje,

---

² J. LLOBELL, *Le parti, la capacità processuale e i patroni nell'ordinamento canonico*, w: „*Ius Ecclesiae*” XII (2000), 1, s. 92 n.

³ M. J. ARROBA CONDE, dz. cyt., s. 244.

⁴ S. PŁODZIEN, *Adwokat*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1985, t. I, k. 118.

⁵ Tamże.

która na zaproszenie strony procesowej okazuje jej pomoc w sporach prawnych przed sądem przez odwołanie się do przepisów prawa⁶. Jest to określenie bardzo ogólne, odpowiadające instytucji adwokata tak w prawodawstwie cywilnym jak i kościelnym. Adwokat nie reprezentuje strony procesowej ale ją broni w procesie, a zatem wykonuje swoją rolę mocą własną, chociaż czyni to na korzyść strony procesowej, można powiedzieć, iż służy jej swoją pomocą techniczną, którą stanowi odpowiednie przygotowanie naukowo-praktyczne. Można stwierdzić, że natura funkcji wykonywanych przez adwokata jest mniej formalna niż relatywna funkcja prokuratora, ponieważ dotyczy tych aktów procesowych, które bezpośrednio dotyczą meritum kontrowersji prawnej⁷.

Kodeks ustala, że strona procesowa może w sposób swobodny ustanowić sobie adwokata, przy czym może zdarzyć się, że sędzia uzna posługę adwokata za konieczną (por. kan. 1481, § 1). Według prawa w każdej sprawie karnej oskarżony musi mieć zawsze adwokata albo ustanowionego przez siebie, albo danego „*ex officio*” przez sędziego (kan. 1481, § 2). Natomiast w sprawie spornej, jeżeli chodzi o małoletnich albo o proces dotyczący dobra publicznego – z wyjątkiem spraw małżeńskich⁸ – stronie, która nie posiada obrońcy (czyli swojego adwokata), sędzia ma go mianować z urzędu (kan. 1481, § 3). Natomiast w przypadku gdy sprawa jest rozpatrywana przez Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej albo przez Trybunał Roty Rzymskiej, odpowiednie prawa Trybunałów Apostolskich obligują strony do posiadania swoich adwokatów.

Strony procesowe mają możliwość ustanowienia kilku adwokatów (kan. 1482, § 3). Wypływa to z faktu, że wykonują oni funkcję o charakterze techniczno-prawnym, co zatem nie przeszkadza, iż mogą oni w kilku bronić tej samej sprawy.

---

⁶ Tamże.

⁷ Por. J. ARROBA CONDE, dz. cyt., s. 247.

⁸ W sprawach dotyczących nieważności małżeństwa obrona dobra publicznego jest zabezpieczana przez obrońcę węzła małżeńskiego oraz przez trzyosobowy trybunał kolegialny (por. kan. 1425 § 1, 1; kan. 1432). Por. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, Napoli 1988, t. 2, s. 604.

Adwokat winien być pełnoletni oraz nienaruszonej sławy, ma on ponadto być katolikiem, chyba że biskup diecezjalny zezwoli inaczej, doktorem prawa kanonicznego lub skądinąd prawdziwie biegłym i zatwierdzonym przez tegoż biskupa (kan. 1483). Możemy zatem mówić, w wypadku kwalifikacji adwokata, o możliwości udzielania dyspensy przez biskupa diecezjalnego, której to możliwości temu ostatniemu udzielił najwyższy prawodawca w Kościele; a zatem dyspensza ta jest przewidziana prawem procesowym Kościoła (por. kan. 87, § 1). Wspomniane zatwierdzenie może dotyczyć tak ogółu spraw rozpatrywanych przez trybunał biskupi, jak również tylko konkretnej sprawy i konkretnego adwokata. Gdyby adwokat miał bronić stronę w trybunale apelacyjnym, wymagane będzie nowe zatwierdzenie ze strony biskupa, który stoi na czele trybunału apelacyjnego⁹. Ogólnie trzeba powiedzieć, że kwalifikacje wymagane przez Kodeks z 1983 r. dla wykonywania funkcji adwokata są o wiele większe niż dla pełnomocnika procesowego.

Przed podjęciem zadania adwokat musi złożyć w trybunale autentyczne zlecenie (kan. 1484, § 1). Wymagany mandat jest pisemnym aktem prawnym, poprzez który zostaje ukonstytuowany procesowy obrońca strony. Gdyby adwokat (lub pełnomocnik procesowy) działał w imieniu strony procesowej, bez zlecenia zgodnego z przepisami prawa, to taki fakt powoduje, że wydany wyrok będzie dotknięty wadą nieważności nieusuwalnej (por. kan. 1620, 6°).

Usunięcie adwokata, by osiągnęło skutek, musi być podane do wiadomości, a jeśli nastąpiło już zawiązanie sporu, należy o usunięciu zawiadomić sędziego i stronę przeciwną (kan. 1486, § 1). Adwokat może zostać usunięty przez sędziego dekretem wydanym z urzędu lub na żądanie strony, ale może mieć to miejsce tylko na skutek poważnej przyczyny (kan. 1487), a zatem nie wystarczy do jego usunięcia jedynie „*iusta causa*”¹⁰.

Obowiązujący Kodeks Prawa Kanonicznego zabrania adwokatom wykupywać spory albo też układać się ze stronami procesowymi o wy-

---

⁹ Por. tamże, s. 606.

¹⁰ Por. „*Communicationes*” 1978, s. 271.

górowane wynagrodzenie lub też o przyznanie części rzeczy spornej; jeżeliby czegoś takiego dokonał, zawarty układ jest nieważny i adwokat może zostać ukarany przez sędziego grzywną pieniężną (kan. 1488, § 1)¹¹. Oprócz tego zacytowana norma kanoniczna precyzuje: „Adwokat może zostać ponadto zawieszony w pełnieniu urzędu, jak nawet, gdyby był recydywistą, skreślony z listy adwokatów przez biskupa, który stoi na czele trybunału” (tamże). Ponadto adwokaci, którzy z powodu podarunków lub obietnic albo z jakiegokolwiek innego motywu sprzeniewierzyli się swojemu urzędowi, powinni zostać zawieszeni od wykonywania obrony, a także ukarani grzywną lub innymi stosownymi karami (kan. 1489).

Kodeks zaleca, aby w każdym trybunale kościelnym – jeśli jest to możliwe – byli ustanowieni adwokaci, otrzymujący wynagrodzenie od samego trybunału, służący pomocą stronom procesowym przede wszystkim w sprawach małżeńskich (por. kan. 1490). Myśl prawodawcy jest taka, aby adwokat przy sądzie kościelnym nie wykonywał wolnego zawodu ale, aby otrzymywał wynagrodzenie od trybunału, z opłat wnoszonych przez strony do kasy trybunału i ustalonych przez wikariusza sądowego¹². Wydaje się, że taka praktyka – obecna od kilku lat przynajmniej w niektórych trybunałach – przynosi liczne korzyści¹³.

Oprócz wymienionego bloku kanonów o procesowej funkcji bieżącego w procesie kanonicznym Kodeks postanawia, że adwokata (oraz innych, którzy pomagają lub pomagali stronom w sprawie) należy

---

¹¹ Kan. 1488, § 2. „W ten sposób mogą zostać ukarani adwokaci i pełnomocnicy, którzy omijając ustawę, wydobywają sprawy z właściwych trybunałów, by korzystniej rozstrzygnąć je przed innymi”. Może bowiem i tak się zdarzyć, że wśród licznych trybunałów kościelnych pewne z nich byłyby gotowe do traktowania niektórych tytułów nieważności małżeństwa w sposób odbiegający od norm prawa oraz jego prawidłowej interpretacji. Por. P. MONETA, *L'avvocato nel processo matrimoniale*, [w:] Z. Grocholewski, V. Carcel Orti (red.), *Dilexit iustitiam*. *Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani*, Città del Vaticano 1984, s. 325; Z. GROCHOLEWSKI, *Problemi attuali dell'atti-vità giudiziaria della Chiesa nelle cause matrimoniali*, [w:] Apollinaris, LVI (1983), 1–2, s. 147–167.

¹² Por. AA. VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, Roma 1992, t. III, s. 561; J. Ochoa, *La figura canónica del procurador y abogado publico*, [w:] Z. Grocholewski, V. Carcel Orti (red.), *Dilexit iustitiam*, dz. cyt., s. 249–284.

¹³ Por. L. CHIAPPETTA, dz. cyt., s. 609.

uznać za niezdolnych do wykonywania funkcji świadka procesowego (por. kan. 1550, §, 1°). Adwokaci, jak również pełnomocnicy procesowi, mogą być obecni przy zeznaniach świadków (por. kan. 1559). W ustnym procesie spornym adwokat może być obecny podczas przesłuchania pozostałych stron, świadków i biegłych (kan. 1663, § 2). Przy czym prawodawca kościelny postanowił, iż adwokat – obecny podczas przesłuchania – jeżeli posiada jeszcze inne pytania do zadania świadkowi, „powinien je przedstawić nie świadkowi, lecz sędziemu lub jego zastępcy, aby sam je postawił, chyba że prawo partykularne zastrzega inaczej” (kan. 1561; por. kan. 1678, § 1, 2°). Adwokat ma prawo w kancelarii trybunału przejrzeć akta procesowe, co więcej, gdy o to prosi, może otrzymać odpis akt (por. kan. 1598, § 1). W procesie karnym, podczas dyskusji sprawy, adwokat (a także pełnomocnik procesowy) ma zawsze prawo, aby przemówił jako ostatni (por. kan. 1725).

Warto jeszcze zwrócić uwagę na jeden element. Po opublikowaniu sentencji, jeżeli okaże się ona niekorzystna dla wspomaganej strony, będzie przede wszystkim zadaniem adwokata podjęcie trudnej decyzji na temat stosowności wniesienia apelacji do trybunału apelacyjnego w celu otrzymania zmiany wyroku. W tym celu winien on uważnie, bardzo obiektywnie i krytycznie przeegzaminować sprawę, aby stronie doradzić obiektywną zasadność podjęcia nowego aktu procesowego¹⁴. Ponadto będzie on mógł doradzić czy apelację wnosić do trybunału apelacyjnego zgodnie z normą kan. 1438, 1°, czy też bezpośrednio do Trybunału Roty Rzymskiej na podstawie normy kan. 1444, §, 1°.

Pełnomocnik procesowy

Pełnomocnik procesowy jest to osoba, której zostaje powierzony mandat reprezentowania w sądzie jednej ze stron procesowych, tj. strony powodowej lub strony pozwanej¹⁵. Inaczej mówiąc pełnomoc-

---

¹⁴ Por. P. Moneta, dz. cyt., s. 329.

¹⁵ E. OLIVERAS, *Procuratore*, [w:] C. Salvador, V. De Paolis, G. Ghirlanda (red.), *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milano 1993, s. 866.

nik procesowy jest to osoba, która w imieniu oraz w zastępstwie strony procesowej, na mocy otrzymanego od niej pełnomocnictwa, jest upoważniona do spełniania w sądzie czynności procesowych ze skutkami dla osoby reprezentowanej¹⁶. W praktyce akty podjęte przez pełnomocnika procesowego są uważane za realizowane przez samą stronę procesową, działa on zawsze w jej imieniu.

Podobnie jak w przypadku adwokata również instytucja pełnomocnika została przejęta przez prawo kanoniczne z prawa rzymskiego.

Kodeks ustala, że strona procesowa może w sposób swobodny ustanowić sobie pełnomocnika procesowego, przy czym może zdarzyć się, że sędzia uzna posługę pełnomocnika za konieczną (por. kan. 1481, § 1). Może to mieć miejsce np. w wypadku gdy sędzia uzna kondycję strony procesowej za niewystarczającą do samodzielnego prowadzenia procesu, sama sprawa jest zbyt skomplikowana i trudna lub też wymaga szybkiego procesu¹⁷.

Każdy może sobie ustanowić tylko jednego pełnomocnika, który nie może się zastąpić innym, chyba że otrzymał na to wyraźne zezwolenie (kan. 1482 § 1)¹⁸. Ponieważ funkcja pełnomocnika procesowego ma charakter reprezentujący stronę procesową, dlatego jest rzeczą korzystną i wręcz konieczną, aby była wykonywana tylko przez jedną osobę. W przypadku gdyby było mianowanych kilku pełnomocników procesowych, pierwszy, który rozpoczął wykonywać swoje zadanie procesowe „*ipso iure*” wyklucza pozostałych.

Pełnomocnik procesowy winien być pełnoletni oraz nienaruszonej sławy (kan. 1483). Ponieważ pełnomocnik procesowy (podobnie zresztą jak i adwokat) występuje w procesie w imieniu strony musi on zatem posiadać kanoniczną zdolność występowania w sądzie (por. Kan. 1478, § 1). Natomiast Kodeks nie wymaga od pełnomocnika ty-

---

¹⁶ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1990, t. IV, s. 224.

¹⁷ Por. J. ARROBA CONDE, dz. cyt., s. 245.

¹⁸ Kan. 1482, § 2. „Gdyby jednak dla słusznej przyczyny ktoś ustanowił kilku, powinni oni być tak wyznaczeni, by między nimi miała miejsce prewencja”. Należy ją rozumieć w świetle normy kan. 1415. Por. J. A. Coriden, T. J. Green, D. E. Heintschel (red.), *The Code of Canon Law. A text and commentary*, New York 1985, s. 967.

tułów akademickich. Niewątpliwie jest też rzeczą interesującą, że Kodeks nie wymaga, aby pełnomocnik był katolikiem¹⁹.

Przed podjęciem zadania pełnomocnik procesowy musi złożyć w trybunale autentyczne zlecenie (kan. 1484, § 1)²⁰. Bez specjalnego zlecenia pełnomocnik nie może się ważnie zrzec skargi, instancji albo aktów sądowych, ani też zawierać ugody, umowy, uciec się do sądu polubownego i w ogóle podejmować działań, dla których prawo domaga się specjalnego zlecenia (kan. 1485). Usunięcie pełnomocnika procesowego, by osiągnęło skutek, musi być podane do wiadomości, a jeśli nastąpiło już zawiązanie sporu, należy o usunięciu zawiadomić sędziego i stronę przeciwną (kan. 1486, § 1).

Natomiast po wydaniu ostatecznego wyroku prawo i obowiązek apelacji, jeśli zleciodawca się nie sprzeciwia, należy do pełnomocnika (kan. 1486, § 2). W wypadku kontynuowania sprawy w trybunale apelacyjnym jest wymagane dla pełnomocnika procesowego nowe zlecenie złożone w trybunale apelacyjnym.

Pełnomocnik procesowy może zostać usunięty przez sędziego dekretem wydanym z urzędu lub na żądanie strony, ale dokonuje się to tylko na skutek poważnej przyczyny (kan. 1487). Taki ewentualny dekret sędziego nie daje miejsca dla apelacji, może jednak być przedmiotem rekursu wniesionego do wikariusza sądowego lub do miejscowego biskupa, w zależności od tego kto wydał dekret usunięcia²¹.

Obowiązujący Kodeks Prawa Kanonicznego zabrania pełnomocnikom procesowym wykupywać spory albo też układać się ze stronami procesowymi o wygórowane wynagrodzenie lub też o przyznanie części rzeczy spornej; jeżeliby czegoś takiego dokonał, zawarty układ jest nieważny i pełnomocnik może zostać ukarany przez sędziego grzywną pieniężną (kan. 1488, § 1)²². Ponadto pełnomocnicy procesowi, którzy z po-

---

¹⁹ Por. M. F. POMPEDDA, *Studi di diritto processuale canonico*, Milano 1995, s. 58.

²⁰ Kan. 1484, § 2. „By jednak zapobiec wygaśnięciu uprawnień, sędzia może dopuścić pełnomocnika nawet bez okazania zlecenia, po złożeniu, w razie potrzeby, odpowiedniej gwarancji; akt jednak będzie pozbawiony wszelkiej mocy, jeśli w terminie zawitym, wyznaczonym przez sędziego, pełnomocnik nie przedstawi należycie zlecenia”

²¹ J. ARROBA CONDE, dz. cyt., s. 253.

²² Por. kan. 1488, § 2.

wodu podarunków lub obietnic, albo z jakiegokolwiek innego motywu sprzeniewierzyli się swojemu urzędowi, powinni zostać zawieszani od wykonywania obrony, a także ukarani grzywną lub innymi stosownymi karami (kan. 1489).

Kodeks zaleca, aby w każdym trybunale kościelnym – jeśli jest to możliwe – byli ustanowieni pełnomocnicy procesowi, otrzymujący wynagrodzenie od samego trybunału, służący pomocą stronom procesowym przede wszystkim w sprawach małżeńskich (por. kan. 1490).

Ponadto pełnomocnik procesowy, podobnie jak i adwokat, mogą zostać zobowiązani przez sędziego do zachowania tajemnicy, ilekroć charakter sprawy lub dowodów jest taki, że z rozpowszechnienia akt lub dowodów zagrożona byłaby sława innych lub mogłaby powstać przyczyna nieporozumień lub zgorszenie, względnie inna tego rodzaju niedogodność (kan. 1455, § 3). Również pełnomocnik procesowy (oraz adwokat), w przypadku gdyby poważnie uchybił szacunkowi i posłuszeństwu, które należą się trybunałowi, może zostać przez sędziego zawieszony w wykonywaniu urzędu w trybunałach kościelnych (por. kan. 1470, § 2).

W przypadku gdy pełnomocnik procesowy przestaje pełnić swoje zadanie, według normy kan. 1481 §§ 1 i 3, następuje tymczasowe zawieszenie instancji do momentu, w którym zostanie on na nowo ustanowiony przez stronę procesową lub przez samego sędziego (por. Kan. 1519, §§ 1, 2). Kodeks postanawia, że pełnomocnik procesowy (a także adwokat), jeżeli występował w sprawie nie może później w tej samej sprawie w innej instancji jako sędzia wyrokować lub pełnić w niej zadań asesora (kan. 1447). Ponadto postanawia, że każdy wyrok kościelny musi wyszczególnić, kto był pełnomocnikiem procesowym, z poprawnym wskazaniem nazwiska i stałego zamieszkania (por. kan. 1612, § 1). Natomiast ogłoszenie wyroku może być dokonane przez wręczenie pełnomocnikom egzemplarza wyroku, albo przez przesłanie tegoż egzemplarza, według kan. 1509 (por. kan. 1615).

Adwokaci Kurii Rzymskiej

Konstytucja apostolska o Kurii Rzymskiej *Pastor Bonus* opublikowana przez papieża Jana Pawła II dnia 28 czerwca 1988 roku omawia

zadania adwokatów Kurii Rzymskiej w trzech artykułach (por. art. 183–185)²³.

Pierwszy z nich mówi, że oprócz adwokatów Roty Rzymskiej oraz adwokatów Kongregacji ds. Świętych istnieje przy Kurii Rzymskiej Rejestr adwokatów, którzy służą swoją pomocą – na prośbę stron – w sprawach rozstrzyganych przez Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej, a także w wypadku wnoszenia rekursów hierarchicznych do Dykasterii Kurii Rzymskiej (por. art. 183). Do wymienionego Rejestru adwokaci zostają wpisani przez Kardynała Sekretarza Stanu, po wysłuchaniu opinii specjalnej Komisji ukonstytuowanej właśnie w tym celu; adwokaci kurialni mają wyróżniać się: odpowiednim przygotowaniem naukowym potwierdzonym tytułami akademickimi, przykładnością życia chrześcijańskiego, szlachetnością obyczajów oraz zdolnością do prowadzenia spraw (por. art. 184). W wypadku gdyby wymagane rekwizyty nie były obecne w osobie adwokata Kurii Rzymskiej, zostanie on skreślony z Rejestru (por. tamże). Artykuł 185 postanawia, że przede wszystkim z adwokatów wpisanych do Rejestru, jest tworzony korpus Adwokatów Stolicy Apostolskiej, którzy mogliby występować w imieniu Stolicy Świętej lub Dykasterii Kurii Rzymskiej przed trybunałami tak kościelnymi, jak i cywilnymi (por. § 1). Są oni mianowani na okres pięciu lat przez Kardynała Sekretarza Stanu, po wysłuchaniu Komisji, o której w art. 184; mogą jednak przez poważne motywy być usunięci od powierzonego im zadania i tracą swój urząd z chwilą ukończenia siedemdziesiątego piątego roku życia (por. § 2).

Do powyższych norm Konstytucji *Pastor Bonus* został dołączony list apostolski *Iusti iudicis* papieża Jana Pawła II na temat wykonywania funkcji pełnomocnika i adwokata przy Kurii Rzymskiej²⁴. Ogólnie można powiedzieć, że oprócz wstępu o charakterze teologiczno-historycznym zostały w nim szczegółowiej omówione i wyjaśnione artyku-

---

²³ *Constitutio apostolica Pastor bonus de romana curia*, [w:] *Enchiridion Vaticanum, Documenti ufficiali della Santa Sede*, Bologna 1992, t. 11, s. 492–603.

²⁴ *Litterae apostolicae m. p. d. Iusti iudicis quibus ex integro ordinatur materia respiciens muneris patronorum et advocatorum exercitium apud romanae curiae dicasteria necnon ipsius Sanctae Sedis causarum patrocinium*, [w:] EV, dz. cyt., t. 11, s. 636–643.

ły na temat adwokatów przy Kurii Rzymskiej (art. 1–6) oraz na temat adwokatów Stolicy Świętej (art. 7–10).

Szczególną grupę tworzą Adwokaci Trybunału Roty Rzymskiej (*Caput VI: De Advocatis et Procuratoribus*, art. 47–49)²⁵. Adwokaci oraz pomocnicy procesowi mogą wykonywać swoje funkcje, jeżeli są wpisani do Rejestru Trybunału Apostolskiego (por. art. 47). Aby być wpisany do Rejestru Adwokatów Roty Rzymskiej, wymagane jest posiadanie przynajmniej doktoratu w prawie kanonicznym oraz dyplomu adwokata rotalnego (por. art. 48, § 1)²⁶; natomiast, aby być wpisany do Rejestru pełnomocników procesowych Trybunału Apostolskiego, Normy rotalne wymagają przynajmniej doktoratu w prawie kanonicznym wraz z ukończeniem drugiego roku trzyletniego Studium Rotalnego (por. art. 48, § 2)²⁷. Pełnomocnicy procesowi oraz adwokaci, wykonujący swoje zadania *coram Romana Rota*, zobowiązani są je wykonywać według norm prawa kanonicznego oraz Norm Trybunału Apostolskiego (por. art. 49, § 1). Adwokaci oraz pełnomocnicy mogą pobierać za swoją pracę wynagrodzenie nie inne jak to, które zostało zatwierdzone (por. art. 49, § 2). Zachowując postanowienia art. 22 Norm Roty Rzymskiej prokuratorzy oraz pełnomocnicy procesowi, którzy by zaniedbywali swój urząd, mogą zostać przez Kolegium Roty Rzymskiej upomniani, zawieszani oraz ewentualnie skreśleni z Rejestru, jednak dopiero po wysłuchaniu trzech najstarszych adwokatów (por. Art. 49, § 3).

---

²⁵ *Romanae Rotae Tribunalis Normae*, [w:] EV, dz. cyt., t. 14, s. 542–591.

²⁶ Dyplom adwokata rotalnego jest wynikiem zaliczenia dwunastogodzinnego egzaminu pisemnego, na który są dopuszczane te osoby, które ukończyły trzyletnie Studium Rotalne oraz są w posiadaniu doktoratu z prawa kanonicznego uzyskanego na Wydziale Prawa Kanonicznego, który jest uznany przez Stolicę Apostolską. Natomiast mogą być uczestnikami studium zarówno duchowni jak i świeccy, którzy uzyskali przynajmniej licencjat z prawa kanonicznego. Językiem wykładowym Studium Roty Rzymskiej jest język łaciński, również w tym języku należy wykonywać ćwiczenia i zdawać egzaminy na zakończenie każdego roku.

²⁷ Art. 48, § 3. „*Qui in Urbe fixam non habent moram causarum patrocinium suscipere poterunt. At procuratoris munus ii tantum exercere valent qui Urbem continentur incolunt*”.

Zgodnie z antycznym przywilejem adwokaci rotalni mogą występować w procesach prowadzonych *ubique terrarum*, dlatego nie wymagają żadnego specyficznego zatwierdzenia przez biskupa odpowiedzialnego za trybunał prowadzący proces, jak tego wymaga kan. 1483 dla pozostałych adwokatów²⁸.

Podsumowanie

Łatwo się zorientować, że przedstawione normy kanoniczne na temat adwokata i pełnomocnika procesowego są w bardzo wielu punktach ze sobą wspólne, naturalnie nie we wszystkim, ponieważ taka ewentualna sytuacja powodowałaby, że mielibyśmy do czynienia nie z różnymi, ale tylko z jedną instytucją kanoniczną. Przy ich omawianiu została przyjęta metoda, aby omówić je oddzielnie bez tworzenia osobnego punktu na temat wspólnych norm kanonicznych dotyczących adwokata i pełnomocnika procesowego. Tak przyjęta metoda pozwoliła również podkreślić wspólne elementy kanoniczne instytucji.

Nad zgodnym z prawem wykonywaniem procesowych zadań przez adwokatów i pełnomocników procesowych czuwa Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej, który w razie potrzeby jest kompetentny, aby upominać adwokatów i pełnomocników (por. kan. 1445, § 3, 1°).

Wypada na końcu postawić pytanie o konkretną pomoc świadczoną stronom procesowym w kościelnych trybunałach pierwszej i drugiej instancji przez adwokatów i pełnomocników procesowych. Trzeba powiedzieć, że w polskich trybunałach kościelnych praktyka korzystania z pomocy tych obrońców jest minimalna, w przeciwieństwie do praktyki stosowanej w Europie Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych i w Kanadzie. Można powiedzieć, że kan. 1490, będący formalizacją wrażliwości pasterskiej Kościoła²⁹, jest postrzegany w polskiej rzeczy-

---

²⁸ Por. P. V. PINTO, *I processi nel Codice di diritto canonico*. Commento sistematico al Lib. VII, Città del Vaticano 1993, s. 202.

²⁹ Konferencja Episkopatu Włoch w wydanym przez siebie *Decreto generale sul matrimonio canonico* z dnia 5 listopada 1990 r., zachęca moderatorów trybunałów regionalnych (pełnią one we Włoszech funkcję trybunałów pierwszej instancji), aby ze

wistości zasadniczo jako propozycja kodeksowa i niewątpliwie potrzeba jeszcze dużo czasu, aby była ona wprowadzona w życie. Ta norma wiąże się bowiem z licznymi problemami, między innymi z brakiem odpowiednio przygotowanych osób do pełnienia funkcji kościelnego adwokata oraz pełnomocnika procesowego. Nie bez znaczenia pozostaje również sam problem finansowy trybunałów kościelnych i stron procesowych³⁰. Ponadto trzeba pamiętać, że osoby świeckie wykonując zadania kościelnego adwokata lub pełnomocnika procesowego starają się niekiedy traktować swoją funkcję procesową z pominięciem należnego szacunku dla sakramentu małżeństwa i prawa Bożego. Te i inne fakty sprawiają, że w praktyce sędzia kościelny – kierowany nie czym innym, jak dobrem dusz ludzkich – w sposób nieformalny pomaga stronom procesowym, wypełniając również funkcję adwokata czy też pełnomocnika procesowego.

---

szczególną uwagą rozważyli oni zalecenia kan. 1490, i po wysłuchaniu zainteresowanych oficjałów, dołożyli starań w celu realizacji wymienionej normy kodeksowej.

³⁰ Por. M. F. POMPEDDA, dz. cyt., s. 141.

Avvocato e procuratore nel processo canonico

Riassunto

L'articolo presenta la funzione e il ruolo processuale degli avvocati e dei procuratori nel processo canonico. Consta dall'introduzione e dai tre numeri. Il primo presenta la visione attuale dell'avvocato canonico insieme con piccolo cenno storico. Il numero secondo analizza il ruolo processuale del procuratore e il terzo invece presenta l'avvocato e il procuratore della Curia Romana e della Santa Sede con particolare attenzione dedicata agli avvocati della Rota Romana. Alla fine sono presentate le difficoltà e le conclusioni pratiche che scaturiscono dal can. 1490.